

Langelands Kommune

Botofte Skovmose – fra dårlig landbrugsjord til fugleeldorado

Af Claus Dalskov

Det store sø-område set fra Gl. Skolevej okt. 2018. Foto: Claus Dalskov.

Har man indenfor de seneste år besøgt Botofte Skovmose, kan man ikke undgå at bemærke det rige fugleliv, der udspiller sig på det tidligere afvandede lavbundsareal. Hundredvis af ande- og mågefugle fouragerer dagligt og skarver, lappedykkere, rovfugle, hejrer og småfugle udnytter områdets tilbud af føde og redemuligheder.

Her jager det lokale Havørnepar, og Rørdrummens hule trutten kan høres i forårstiden. Fuglefolk og -fotografer indfinder sig hvert år og får fine oplevelser i notesbogen og på kameraet.

Afvandingen

Botofte Skovmose blev afvandet i 1940-erne efter et noget problemfyldt forløb. Området blev dog aldrig egnet som dyrkbar landbrugsjord, men henlå som brakarealer med pilekrat og enkelte tørvegrave. I den sydvestlige del, hvor nu P-pladsen ligger, havde Tranekær Kommune etableret en losseplads, der fungerede til sidst i 1970-erne.

Man kan læse meget mere om hele denne historie i Kjeld Hansens bog: *Det Tabte Land*³⁶.

Fuglelivet veksler året igennem med de største koncentrationer af fugle i yngletiden fra marts til juli. En Hættemågekoloni og Skarver lægger sammen med Grågæs et lydteppe over området her i forårmånederne. Hen på sommeren stilner det hektiske fugleliv noget af, men stadig kan man få fine fugleoplevelser ved et besøg. Allerbedst sidst på eftermiddagen eller på en lun sommeraften,

hvor medlyset fra solen giver farver til området, og fuglene er lettest at se og bestemme. De bedste udkigspunkter findes langs Gl. Skolevej og ved P-pladsen på Bukkeskovvej.

Botofte Skovmose er et lavbundsområde øst for Tranekær by.

- Området blev i forbindelse med Vandmiljøplan 2 gennemført som et vådområdeprojekt, der fjerner ca. 8 tons kvælstof årligt fra tilstødende dyrkede arealer.
- Projektet var færdigt i 2010.
- Området omfatter ca. 79 ha. Halvdelen som sø og de resterende som våde og tørre enge.
- I skrivende stund er der set 166 forskellige fuglearter i Botofte Skovmose fra 2010 – 2018.
- Man kan ikke gå ind i området - kun ud på halvøen fra P-pladsen.

Havørneparret på isen i marts 2013. Havørne ses næsten dagligt i og ved Botofte Skovmose. Blishøns og Skarveunger udgør en væsentlig del af ørnenes menukort. Hunnen til højre på billedet døde marts 2017 – antagelig af fugleinfluenza. Foto: Claus Dalskov.

I efterårstiden kan man nogle dage være heldige at se trækket af rovfugle, gæs, duer og småfugle over området. Om efteråret afholdes der også af og til jagter, og i dagene derefter er der ret fugletomt ved Skovmosen. Er der isdækket i vintertiden, vil der ligeledes kun være få fugle.

Søerne er rige på fisk, så både Lappedykkere og Skarver har gode fødemuligheder. Pibeænder og Grågæs græsser på de våde og tørre enge sammen med kreaturerne. I store dele af året huser området større antal af svømme- og dykænder, hvoraf en del også yngler.

Toppet Lappedykker.

Den Toppede Lappedykker har gode forhold i de fiskerige søer. Specielt den store nordlige sø huser mange fisk.

De første år kun 1-2 par, men antallet er steget, så der de seneste år har været 10-13 ynglepar.

Gråstrubet Lappedykker er ligeledes talrig med 10-15 ynglepar.

2-3 par Lille Lappedykker yngler i området.

Toppet Lappedykker. Foto: Claus Dalskov.

Knarand.

Knarænder ses næsten hele året i Skovmosen. Kun i enkelte af vintermånederne savnes de.

Knarænderne yngler med få par.

Max-antal sete fugle er 187 d. 15. august 2013.

Knarand, han. Foto: Claus Dalskov.

Genopretningen

Områdets største lodsejer Lars Chr. Prytz henvendte sig i 2003 til det daværende Fyns Amt med ideen om et vådområdeprojekt. Amtet kunne hurtigt se ideen med at få lavet et Vandmiljøplan II-projekt i Botofte Skovmose og gik straks i gang med projektet. Med Kommunalreformen i 2007 blev projektet overtaget af Skov- og Naturstyrelsen, og i efteråret 2009 afsluttede man anlægsarbejdet. I løbet af vinteren og foråret blev området fyldt op med vand.

Lars Prytz har siden sat kreaturer på de våde og tørre enge, så store dele af disse nu afgræsses.

Der sker meget naturligt en tilgroning af dele af arealerne, dels langs bredderne, hvor Bredbladet Dunhammer og Tagrør har bredt sig, og dels på de små øer, hvor det især er Skræpper og Lådden Dueurt sammen med Pilebuske, der tager over.

Botofte Skovmose juni 2008, set fra nordvest.

Botofte Skovmose d. 6. marts 2010.

Botofte Skovmose maj 2010.

Botofte Skovmose september 2019. Alle 4 fotos: Claus Dalskov.

Fuglelivet

Ret hurtigt efter etableringen af vådområdet indfandt fuglene sig. Rigtig mange forskellige arter indenfor vandfuglene, som det ofte ses ved nye vådområder.

Mange forskellige organismer i vandet og langs bredderne giver føde til de mange arter. Efterhånden indfinder der sig en balance i økosystemet. Det betyder, at nogle arter har fine fødemuligheder, andre får efterhånden ringere vilkår og forsvinder.

Hættemågerne ynglede allerede i 2010 med 12 par. I løbet af årene steg antallet og kulminerede i 2017 med mellem 1300 og 1500 ynglepar. Hættemågernes forsvar af kolonien gavner en række andre fuglearter, som nyder godt af mågernes forsvar.

Sorthalset Lappedykker har ynglet et par år, men er nu forsvundet igen. Viber, Rødben og Strand-skader bruger hvert år mågernes beskyttelseskjold.

Skarverne indfandt sig som ynglefugl i 2013 med nogle få par. Bestanden er siden steget år for år, så der i 2019 ynglede ca 250 par.

Skarver bruger de gamle piletræer og buske, der stort set er vanddækkede. Det betyder, at de efterhånden vil forsvinde. Spændende hvor Skarverne så vil slå sig ned.

Skarven er ikke kun en sort ålekrage. Dens fint afstemte farver under rette lysforhold gør Skarven til et dejligt møde. Og så er den på næsten alle måder forskellig fra andre arter. Indfødsret i Danmark har den med sin 8.000 årige næsten ubrudte tilstedeværelse som ynglefugl. Foto: Erik Thomsen.

Fuglearterne

Her en liste med alle de 166 arter, der er set i Botofte Skovmose fra 2010 – 2019. Sorthovedet Måge er en af områdets sjældenheder, der har ynglet med op til 2 par. De har dog ikke været i Skovmosen de sidste par år.

(De sjældnere arter er fremhævet med **grønt**, ynglefugle med **rødt**.)

Lille Lappedykker	Hvepsevåge	Dobbeltbekkasin	Skovpiber	Musvit
Toppet Lappedykker	Sort Glente	Lille Kobbersneppe	Engpiber	Træløber
Gråstrubet Lappedykker	Rød Glente	Småspove	Gul Vipstjert	Rødrygget Tornskade
Sorthalset Lappedykker	Havørn	Storspove	Hvid Vipstjert	Stor Tornskade
Skarv	Rørhøg	Sortklire	Silkehale	Husskade
Rørdrum	Blå Kærhøg	Rødben	Gærdesmutte	Allike
Silkehejre	Duehøg	Hvidklire	Jernspurv	Råge
Sølvhejre	Spurvehøg	Svaleklire	Rødhals	Sortkrage
Fiskehejre	Musvåge	Tinksmed	Nattergal	Gråkrage
Skestork	Fjeldvåge	Mudderklire	Rødstjert	Ravn
Knopsvane	Fiskeørn	Sorthovedet Måge	Bynkefugl	Stær
Sangsvane	Tårnfalk	Dværgmåge	Stenpikker	Gråspurv
Sædgås	Dværgfalk	Hættemåge	Solsort	Skovspurv
Blisgås	Lærkefalk	Stormmåge	Sjagger	Bogfinke
Grågås	Vandrefalk	Sildemåge	Sangdrossel	Kvækerfinke
Canadagås	Agerhøne	Sølvmåge	Vindrossel	Grønirisk
Bramgås	Fasan	Svartbag	Græshoppesanger	Stillits
Knortegås	Vandrikse	Rovterne	Sivsanger	Grønsisken
Nilgås	Grønbenet Rørhøne	Splitterne	Kærsanger	Tornirisk
Gravand	Blishøne	Fjordterne	Rørsanger	Bjergirisk
Pibeand	Trane	Havterne	Drosselrørsanger	Stor Gråsisken
Knarand	Strandskade	Dværgterne	Gulbug	Lille Gråsisken
Krikand	Stytløber	Sortterne	Gærdesanger	Dompap
Gråand	Klyde	Hvidvinget Terne	Tornsanger	Kernebider
Spidsand	Lille Præstekrave	Huldue	Havesanger	Gulspurv
Atlingand	Stor Præstekrave	Ringdue	Munk	Rørspurv
Skeand	Hjejle	Tyrkerdue	Gransanger	
Taffeland	Vibe	Gøg	Løvsanger	
Troldand	Islandsk Ryle	Natugle	Fuglekonge	
Ederfugl	Dværgryle	Mursejler	Grå Fluesnapper	
Sortand	Temmincksryle	Stor Flagspætte	Skægmejse	
Hvinand	Krumnæbbet Ryle	Sanglærke	Halemejse	
Lille Skallesluger	Almindelig Ryle	Digesvale	Sumpmejse	
Toppet Skallesluger	Brushane	Landsvale	Sortmejse	
Stor Skallesluger	Enkeltbekkasin	Bysvale	Blåmejse	

Sølvhejre ses jævnligt og Silkehejre og Skestork er set enkelte gange her i 2018. Stylteløber blev set i en uges tid i august 2013, hvor en voksen fugl og en unge fra samme år holdt til i søområdet ved P-pladsen.

Fremtiden

Botofte Skovmose vil givetvis også de næste mange år være det fine fugleområde, som det er i dag.

Umiddelbart er der ikke trusler, som kan ændre det billede. Engene afgræsses med kvæg og heste, og lodsejeren slår ind imellem bredvegetationen på de områder, hvor der ikke er græssende dyr.

Bredvegetationen har dog gjort, at vadefuglene, der tidligere sås i træktiden, nu er forsvundet, da de mudrede lavvandede bredder ikke findes mere.

Stytløber. Foto: Claus Dalskov.

Som nævnt er der kun ringe adgang for besøgende, og større dele af især det østlige og sydøstlige område kan heller ikke ses fra de offentlige veje.

Et stort ønske kunne derfor være, at der blev åbnet nogle enkelte korte stier eller stiforløb. Da området er privatejet og indhegnet, er der dog næppe de store muligheder herfor.

Signaturfugl: Skarv

Skarven som ynglefugl i Botofte Skovmose

Som nævnt ovenfor ynglede de første Skarver i Botofte Skovmose i 2013. I årene efter steg bestanden støt og i 2019 taltes 286 ynglepar. Bestanden henter en stor del af føden i Storebælt, men fisker også i søerne i Botofte Skovmose.

Den danske bestand af Skarver kulminerede i 2000 med godt 40.000 ynglepar. Antallet er siden faldet, så der i 2019 taltes knap 30.500 par. De flere og flere Havørne i Danmark har givetvis haft en negativ indvirkning på Skarvernes ungeproduktion. Også i Botofte Skovmose tager det lokale Havørnepar af og til en Skarv eller en Skarvunge, men antallet af ynglende Skarver stiger dog stadig år for år.

I efteråret 2019 blev der givet tilladelse til regulering af Skarv i Botofte Skovmose. Reguleringen – eller jagten – betød ca. 30 skudte Skarver.

Skarver ved Botofte Skovmose. Foto: Claus Dalskov.

Skarven på Langeland

Skarven har en tidligere historie som ynglefugl på Langeland, idet den i 1930-erne vendte tilbage som dansk ynglefugl. Skarven forsvandt omkring 1870 efter årtiers efterstræbelse. Frem til 1876 var der en koloni ved Haderslev, der dog ikke var dansk område på det pågældende tidspunkt.

Den legendariske skovrider E. St. Fløytrup. (1885-1962).

I 1938 vendte Skarven tilbage som dansk ynglefugl ved Tranekær Borgsø (Borresø). Det første år var der et halvt hundrede fugle og 14 reder ved kolonien. Året efter var der 36 reder.

Fuglelivet ved Borresø var ved kendelse af Fredningsnævnet af 6. jan. 1930 blevet fredet, dog så "Stokand - Andrikker og Krager" måtte beskydes. Det gav selvfølgelig problemer i forhold til bekæmpelsen af Skarverne, der de første år havde fred til at etablere sig ved søen.

Sagen førte til en omfattende korrespondence mellem grevskabet , Danmarks Naturfredningsråd, ansatte ved Zoologisk Museum og Ornitologisk Forening. Fra grevskabets side var det først og fremmest skovrider Fløytrup, der var involveret, men også forstassistent – senere skovfoged - Wognsen deltog.

Brevvekslingen og et mindre skrift af forstassistent Wognsen giver et nogenlunde overblik over antallet af ynglende Skarver ved Borresø.

Imidlertid bliver kolonien delt i 1945, da der pga. "lidt uro i Tranekær Slotsøes omgivelser" bliver dannet en udflytterkoloni på en nærliggende bank med høje bøgetræer.

Følgende redetal findes i diverse breve mm.:

År	Antal reder ved Borresø	Antal reder på nærliggende banke
1938	14	
1939	36	
1940	24	
1941	22	
1942	Ingen tal	
1943	122	
1944	Godt 300	
1945	Ingen tal	Ca. 100
1946	Få reder	Ingen tal
1947	0	Stor koloni
1948	0	0

Udflytterkolonien kan beskydes udenfor yngletiden, men ammunitions-mangel i slutningen af krigen og tiden derefter gør bekæmpelsen vanskelig, så først i 1948 har man fået bugt med den "afskyelige" fugl.

Langelandsturen

De første år er der blandt ornitologer stor interesse for den tilbagevendte fugl, og DOF planlægger en 3-dags tur til Langeland i pinsen 11-13. maj 1940, hvor Skarvkolonien er "den store Kanon".

Efter en del korrespondence frem og tilbage om besøget, overnatning og frokoster, udsendes programmet 8/4 1940. Bemærk datoen!

Af programmet fremgår det, at deltagerne ankommer lørdag d. 11. maj med færgen fra Svendborg kl. 12:53. Eftermiddagen tilbringes ved Tranekær bla. med besøg ved Skarvekolonien. Man overnatter i Rudkøbing.

Søndag tilbringes på Sydlangeland, hvor lærer Alfred Nielsen, Tryggelev er behjælpelig med turen. Man forventer mange vadefugle og Grønspætte!

Mandag formiddag atter ved Tranekær af hensyn til deltagere, der ikke kunne nå frem lørdag, og eftermiddagen på Tåsinge. Derefter middag på Christiansminde og hjem.

Muligvis kan indtræffende omstændigheder nødvendiggøre programændringer, anføres det!

10. april aflyser Bernt Løppenthin, der er formand for ekskursionsudvalget, turen til Langeland!

I 1942 lykkes det dog for foreningen at gennemføre en tur til Langeland. Dog kun et kort visit ved Tranekær, hvor man foruden Skarvkolonien forventer at se Grønspætte og Pirol.

De første år var det interessen for den nye ynglefugl i den danske fugleverden, der skinner igennem brevvekslingen, og mange koryfæer er på banen. Overretssagfører Peter Olufsen fra B&O dynastiet, Poul Jespersen formand i DOF fra 1941 -1951, Finn Salomonsen, konservator Ulrik Möhl-Hansen, der er interesseret i skudte fugle til udstopning og skindlæggelse, svenske Dr. Bengt Berg, der er interesseret i æg og endelig Ragnar Spärck optræder i korrespondencen eller besøger Skarvkolonien.

Skarv. Det er modstridende, at Skarvens fjerdragt ikke er vandskyende, men det kan give den en hurtigere og mere ubesværet jagt på fiskene under vandet. Det er samtidig årsagen til, at vi ofte ser Skarven sidde og tørre vingerne på synlige steder, såsom pæle og sten. Foto: Erik Thomsen.

Også fuglefotografen Arthur Christiansen er på pletten. Han besøgte Tranekær i maj 1940 og får taget en del fotos herfra. I 1943 laver han en film om Skarverne ved Tranekær Borgsø. Den kan ses på Filmcentralens hjemmeside³⁷.

I august 1943 skriver den senere formand for DOF Finn Salomonsen til skovrider Fløytrup og takker for ” en fornøjelig dag” hos skovrideren og foreslår samtidig, at grevskabet søger Naturfredningsrådet om dispensation til at beskyde Skarverne, så der kun forbliver en ca. 100 par tilbage. Der går dog 2 år inden man, også presset af Lohals og Spodsbjerg fiskeriforeninger ansøger om dispensation til at beskyde Skarvkolonien i Borresø. Dispensationen gives, men som skovrideren skriver:” den blev aldrig bragt i anvendelse”.

Skarvkolonien ved Tranekær. Foto: Arthur Christiansen 1940.

Skovrideren forventede at decimeringen af Borresø-bestanden skulle finde sted i foråret 1946, men ingen ynglepar slog sig ned her. Alle fuglene fortrak til kolonien på den nærliggende banke, hvorfra de blev fordrevet i 1947. 1947 blev således det sidste år i denne omgang med ynglende Skarver på Langeland.